

ANTONIJE ISAKOVIĆ
ÉS LEONID LUKOV

Aleksa Dundlő

SCENÁRIUMRÉSZLET

1.

Ősz. Október vége. Vidéki kisváros Ukrajnában.
A városka főtere: hepehupás kövezet, kopott falak; mindenütt, a kirakatokban, a kerítéseken, a villanyoszlopokon jelszavak és kiáltványok, az ideiglenes kormány idejéből való pártok — az eszerek, bolsevikok, kadétok — kiáltványai.

Jelszavak, fenyegető kiáltások, nótaszó, éljenzés, ígéretés és fogadkozás keveredik egymással és zúg, morajlik a kisváros főterén.

Különböző korú emberekből összeverődött csoportok haladnak el.

Kadettdalok, forradalmi dalok, sőt csibésznoták is hallatszanak.

Valaki megáll és egy kiáltványt olvas.

Egy munkás kátránnyal átfesti a cári címert, mások diadal-kiáltások közben leszedik az állami épületekről az önkényuralmat képviselő sást.

Fiatalemberek krétával sebtében jelszavakat írnak a kerítésekre és falakra.

Ordítózó rikkancsok szenzációkat kürtölnek szét: frontjelenéseket és jelentéseket Pétervárról, a fővárosból.

.....

3.

Kaszárnyaudvar: hosszú fekete barakkok előtt a szerb önkéntes hadosztály katonái lovat csutakolnak, fegyvert tisztogatnak; egy katona tűzifát osztogat, egy másik a padon ülve gombot varr a zubbonyára. Az udvaron szétszórta, összetaposott szalma.

Néhány katona vödörkben vizet hord. A katonák lustán, lomhán, egykedvűen mozognak.

Távolabb, az udvar mélyen egy csoport katona látható, beszélgetésük moraja egyre jobban hallható.

Négy füstölgő gulyásgyúban étel rotyog. A mellettük álló katona lerakja csajkáját és a többiek felé indul az udvar mélyébe. Sok katona kilép a sorból, a sor alaposan megritkul.

Az udvar mélyén több katona csoportosult Palić körül. Palić egy köre áll, úgyhogy egész fejjel kiemelkedik a többi közül. Beszélni kezd. Halkan, fojtott hangon, de hevesen beszél, nyomatékot ad minden szavának.

— Katonatestvéreim, bajtársaim. Élelmezésünk gyenge, ... kétségbeejtően pocsek. De ezt nem is kell mondanom, hiszen mindannyian jól tudjátok ... A tisztok pedig ... azok a férges ...

— Vérszopók! — kiáltja közbe valaki a csoportból.

— Igen, vérszopók. Ellopják járandóságunkat! Vernek bennünket! Egy tiszt elverte Zsárkót, az első századból.

— Melyik tiszt? — vág közbe a csoport szélén álló katona.

— Ne szakítsd félbe! — figyelmezteti a mellette álló.

— Az a szőkebajúszos? — kérdi egy harmadik.

Palić folytatja:

— Igen, bajtársaim, az a sárgabajúszos. Am akármilyen a bajúszuk, mind egyformák! Bajtársaim, miért ragadtunk újra fegyvert? Azért-e, hogy tisztjeink így nyúzzanak bennünket, vagypedig azért, hogy elősegítsük Szerbia és minden délszláv felszabadítását? De a vén tábornok egészen mást gondol. Figyeljete arra, amit most mondok. Bajtársaink, akik a híradós központban dolgoznak azt hallották, hogy hadosztályunkat felhasználják az orosz munkások ellen. Nem szabad az ideiglenes kormány csendőreivé válnunk. Meg kell választanunk küldötteinket a katonatanácsba ...

A tábornok két tiszt, Dundić és Hodžić kíséretében kilép a parancsnoksági épületből. Már a lépcsőről észreveszi, hogy a kazán előtt megritkult a katonák sora. A szakácsok vigyázz állásban tehetetlenül vonogatják a vállukat. Az udvar mélyéből odahallatszik a katonák moraja és a tábornok rögtön megérti a helyzetet. Dundić és Hodžić kíséretében, erélyes léptekkel a csoportok felé indul. És ahogy a tábornok feléjük közeledik, Palić körül egyre nagyobb, egyre sűrűbb csoport tömörül. A szétszórt csoportocskák a főcsoport felé közelednek és lassan, lépésről lépésre az udvar magas falához húzódnak. Így, mintha a tábornok közeledésének hatására történe, tömör katonatömeg zárkózik fel a fal előtt.

Két katona lemarad, már nincs idejük a többiekhez csatlakozni, kissé oldalt megállnak. A tábornok egész a közelükbe lép és szigorúan végigméri őket. Tekintetével akarja arra kényszeríteni őket, hogy vigyázzba álljanak. Mind a két katona ingadozik. A tábornok megáll, látszik erélyes tekintete. Az egyik katona nehezen elszánja magát és előírásos vigyázz állásba merevedik. A másik még inga-

dozik. Félszegen a fal előtt álló bajtársaira néz. Ők figyelő tekintettel kísérik minden mozdulatát.

A tábornok még mindig ott állt, és kitartóan figyeli a katonát.

A katona ekkor általános meglepetésre cigarettát vesz elő sapkájából és lassan a többiek felé indul.

A tábornok okosan felfogja a helyzetet és miközben a csoportosult katonák felé indul, arca gondterhelt, jóindulatú kifejezést ölt. Úgy fordul a katonákhoz, mint egy családfő:

— Katonatestvéreim, mi ez? Ti katonák vagytok, s a háborúban legfontosabb a fegyelem. A szerb katona mindig példásan bátor és engedelmes volt, ezért is tekintik az egyik legjobb katonának a földkerekségen.

A tömegeből zúgolódás, moraj hallatszik.

— Semmit sem értek. Hát ez a rend? Bizonyára van valami kívánságtok. Eddig mindenkit fogadtam és mindig kész voltam arra, hogy meghallgassam kívánságaitokat. De nem így...

Valaki a tömegeből:

— Megválasztottuk delegátusainkat.

— Milyen delegátusokat?

— Akik elmennek magához — mondja valaki a tömegeből.

A tábornok elgondolkozik, de gyorsan válaszol:

— Rendben van, jelentkezzenek rögtön rapportra. Meghallgatom őket. Hallani akarom kívánságtokat. Apátok vagyok. Most pedig oszoljatok. Mindenki az egységébe!

A katonák szétoszolnak.

4.

A tábornok parancsnoki irodájában: hosszú asztal, az asztal előtt négy katona áll vigyáz állásban rapporton. A tábornokon kívül még egy ezredes és két tiszt: Dundić és Hodžić van a színen. A jelenet az első katona szavaival kezdődik:

— Milija Palić, a harmadik század első szakaszának közkapitánya jelentkezem és panaszt emelek Klajić főhadnagy eljárása ellen. Veri a katonákat.

A tábornok félbeszakítja Palićot és Hodžić felé fordul:

— Ki ez a tiszt?

Hodžić egy mozdulattal értésére adja, hogy nem ismeri.

— No mindegy, jegyezze fel.

A tábornok a katonára néz. A katona folytatja:

— Az élelmezés gyatra.

A tábornok Hodžićhez:

— Jegyezze fel, hogy a főintendáns jelentkezék nálam. Maga pedig tartson konyhainspekciót.

— Parancsára! — mondja Hodžić.

H. Y. Johnson (Newson)

Csapajev a keleti fronton 1918-ban.
(Egykori filmhíradóból.)

A Vörös Hadsereg páncélkocsija 1919-ben, a fronton. (Egykori filmhíradóból.)

A képeket a Jugoszláv Filmtártól szereztük be.

A híres lépcsőjelenet Eisenstein Potyomkin cirkáló című filmjéből

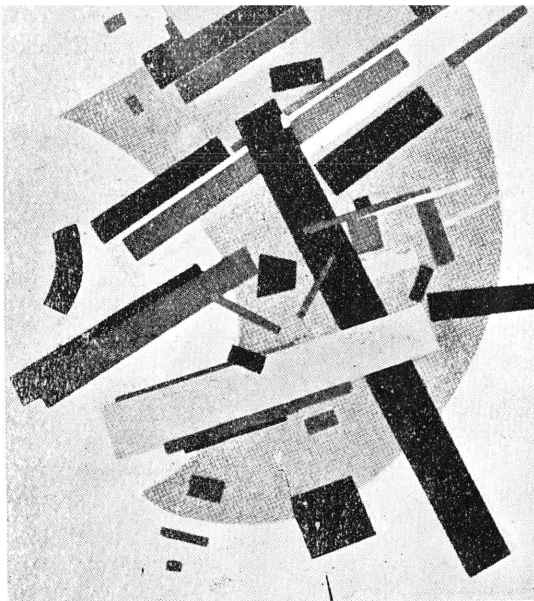
Jelenet Eisenstein Október című filmjéből

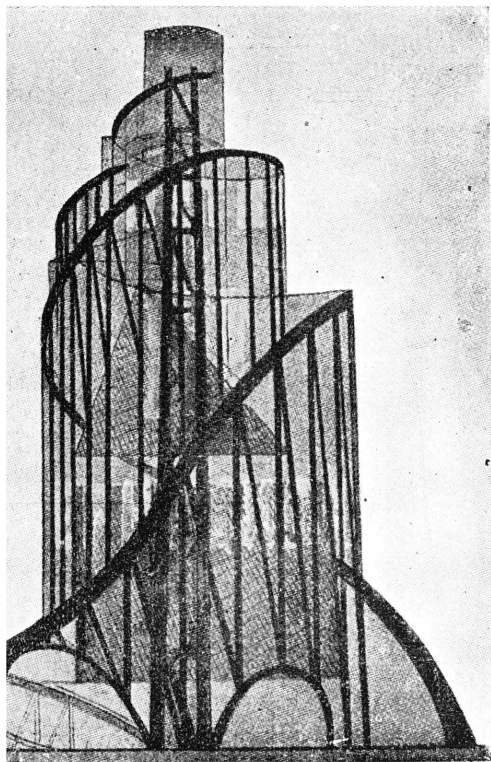

„...Ma már félreérthetetlenül tisztázódott, hogy az orosz művészet egy szüntétikus kifejezési formára törekszik. Ez a forma az építészet lesz s nincs kétség az irányban, hogy történelmi szempontból az új orosz eredményeket a konstruktivista művészet fogja az utókor és a holnapi Európa részére legtisztábban megőrizni és dokumentálni.”

KASSÁK LAJOS, Dokumentum, 1927 január.

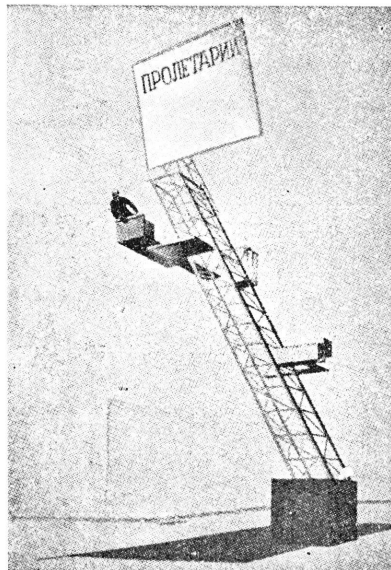

Malevics festménye

Tatlin üvegtornya

Lisitzky: Szónoki emelvény

A tábornok még mindig Hodžić felé fordítja fejét, amikor Palić azt mondja:

— Katonaküldötteket követelünk.

A tábornok szinte nem akar hinni a fülének. Lassan felemeli fejét és vontatottan, de szigorúan így szól:

— Micsodaaaa?

— Katonaküldötteket — ismétli határozottan Palić.

A tábornok öklével az asztalra csap, fékezi magát, de mégis izgatottan szól:

— Ez lázadás. Ti összeesküvők vagytok.

A tábornokot felháborítja, hogy a katonák nyugodtan és higgadtan tekintenek rá és elordítja magát:

— Összeesküvés! Le kell tartóztatni benneteket... És ti? Ti mit kívántok?!

A másik három katona egyszerre mondja:

— Katonaküldötteket.

— Mars kifelé!

Rašović:

— Tábornok úr, mi már megválasztottuk a katonaküldötteket.

— Hátra arc! Kifelé! Egyenesen a zárkába velük! Azonnal összehívni a rögtönítélő bíróságot, ítélkezzen fölöttük! Azonnal!

Hodžić kimegy, két fegyveres őrt hív be. Azok bekísérik a négy katonát.

A tábornok elgondolkodva ül az asztal mellett, körülötte a két tiszt és az ezredes.

Hodžić:

— Tábornok úr, azt hiszem minden rendbejön.

A tábornok abbahagyja a dobolgatást az asztalon és Hodžićra pillant. Hodžić gyorsan hozzáfűzi:

— Azt hiszem, ha a rögtönítélő bíróság gyorsan és határozottan dönt, akkor minden rendbejön.

A tábornok fejét vakargatja és az ablak felé néz. Megszólal az ezredes:

— Tábornok úr bátorkodom közölni, hogy egyre több a szökevényünk.

— Persze, persze... Egységeinkben megkezdődött a forradalom.

A tisztek felé fordul és más hangnemben folytatja:

— Uram, tisztában kell lennünk: a forradalmat csírájában kell elfojtani, egyébként késő lesz.

Aztán hirtelen feláll.

5.

Alkonyat. Az üres kaszárnyaudvaron a barakk falához támaszkodva csak néhány katona üldögél. Egyikük halkán, egészen

halkan szomorú szerb dalt furulyál. A katonák halkan zümmögve kísérik a dallamot.

A kaszárnya minden ablaka sötét, csak az épület jobb sarkán, a legfelső emeleti ablakon látszik világosság. A katonák feje a világos ablak felé fordul. A dallam megszakad. Az egyik katona elgondolkozva megszólal:

— Ítékeznek... Sokáig tárgyal a rögtönítető bíróság...

Köp egyet, szétapossa. A dallam még halkabban, újra felhangzik.

Az egyik barakkablakban feltűnik két katona, ők is a kivilágított ablak felé néznek. Az egyik halkan megkérdezi társát:

— Mit gondolsz, el kell készüljünk a legrosszabbra?

Társa nem válaszol, csak elnyomja cigarettájának végét az ablakpárkányon. Mindketten elgondolkodva az ablaknál maradnak.

Előtérben a kaszárnya fekete homlokzata — mintha valamilyen sötét hatalmat jelképezne — a sarokban a fehéren világító ablak.

Trombitaszó hangzik, takarodót fújnak.

Katonaágyak a barakkban; a katonák ébren, elgondolkodva fekszenek ágyukon. Mindenkinek a rögtönítelő bíróság jár az eszében.

Egy idősebb katona felül az ágyán és halkan megkérdezi:

— Nézd csak meg Péró, tart-e még a tárgyalás.

Egy fiatalabb katona felkel, kinéz az ablakon. Látja a sötét kaszárnyát a kivilágított ablakkal. Visszatér ágyába és így szól:

— Még tart a tárgyalás.

Az idősebb katona felsóhajt, összekuporodik ágyában.

Látszik az egész gyengén megvilágított katonaszoba.

.....

7.

A tábornok irodája. A tábornok az asztal mellett ül és miközben beszél, Dundić az ablak felé fordul.

— Tudja-e, miért hívtam?

— Nem, tábornok úr.

A tábornok most egyenesen Dundić szemébe néz és hivatalos hangon közli vele:

— A rögtönítelő bíróság meghozta ítéletét. A legszigorúbb ítéletet: kivégzés. Erről senkinek egy szót sem... Parancsom, hogy vegye át annak a szakasznak a parancsnokságát, amely holnap pontosan hat órakor végrehajtja az ítéletet. Megértette?

— Parancsára, tábornok úr — válaszolja Dundić némi szünet után.

— Távozhat.

Dundić elhagyja az irodát. Végigmegy a hosszú fehér folyo-

són. Arca kétségbeesett kifejezést ölt, látszik, hogy szörnyűnek tartja a parancs teljesítését. Kezét tördeli és a folyosó végén már szinte futva megy végig.

Dundić a sötét kaszárnyaudvaron. Két katonára bukkan, akik egy ló körül bibelődnek. Amikor Dundić odaér hozzájuk, vigyázzba állnak. Dundić fáradtan megkérdezi őket:

— Miért nem alusztok?

A katonák vállukat vonogatják és az egyik azt mondja:

— Főhadnagy úr, jelentem, ezt el kellett végeznünk.

Egy ideig állnak és egymást nézik. Az egyik katona újra megszólal:

— Főhadnagy úr, megenged egy kérdést?

Dundić bólint.

— Azok ott befejezték. Tudjuk-e már a... — a katona fejével az ablak felé mutat, amely mögött a rögtönítélő bíróság ítélkezett.

Dundić hallgat, nézi a katonákat. A másik katona megszólal:

— Tudnivaló, — mondja és megveregeti a ló nyakát.

— Tudnivaló — ismétli társa. — Semmi sem tudható! Lehet, hogy nem lesz semmi.

— Az is lehet, hogy nem lesz semmi... — mondja Dundić inkább csak magának, mint valami felfedezést, és amikor észreveszi, hogy a katonák nézik, gyorsan hozzáfűzi:

— Menjetek aludni.

A katonák elmennek. Dundić egyedül marad a kaszárnya udvaron. Nézi a sötét kaszárnyát. Majd megfordul és gyors léptekkel a barakkok felé indul.

Dundić a legénységi szobában. Megérti és megérzi, hogy a katonák nem alusznak. Pero, az ablak mellett fekvő fiatal katona kinyitja előbb egyik, majd másik szemét és Dundićra néz. Dundić elindul, ágytól ágyig megy, nézi a katonákat, a katonák meg őt. Minden arc gondterhelt, aggodalmas a maga módján. És miközben Dundić így elhalad az ágyak előtt, a zene halkán megismétli az előbbi dallamot. Amikor az idős katona ágyához ér, Dundić megáll. Az idős katona nem állja Dundić tekintetét, hanem kissé felemelkedik ágyában és bátran megkérdezi:

— Főhadnagy úr, tudják-e már mit határozott a rögtönítélő bíróság? — Felkönyököl ágyában és úgy várja a választ. Némi szünet után Dundić megszólal:

— Még nem tudni.

— Főhadnagy úr, igazat mondott?

A többi katona kibújik a takaró alól. Dundić végignéz a szobán, végignéz az ágyakban felemelkedő parasztokon, munkásokon és fájdalmas hangon megszólal:

— Aludjatok... ne féljete. Rendben lesz minden.

Gyors léptekkel elhagyja a legénységi szobát.

.....